

LUND UNIVERSITY

Övervältringar från socialförsäkringar till socialbidrag

Salonen, Tapio

1997

Document Version:
Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Salonen, T. (1997). *Övervältringar från socialförsäkringar till socialbidrag*. (Meddelanden från Socialhögskolan; Vol. 1997, Nr 8), (Research Reports in Social Work; Vol. 1997, Nr 8). Socialhögskolan, Lunds universitet.

Total number of authors:

1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

MEDDELANDEN FRÅN SOCIALHÖG- SKOLAN

**Övervältringar
från socialförsäkringar
till socialbidrag**

Tapio Salonen

1997:8

INNEHÅLL

Förord	4
1. Sammanfattning	7
2. Inledning	10
3. Syfte	14
4. Studiens uppläggning	15
4.1 Kommunurvalet	17
4.2 Beräknade besparingar inom socialförsäkringsområdet.....	26
5. Resultat.....	31
5.1 A-kassa	31
5.2 Kontant arbetsmarknadsstöd (KAS)	34
5.3 Utbildningsbidrag.....	36
5.4 Sjukpenning	39
5.5 Föräldrapenning	42
5.6 Barnbidrag	44
5.7 Bostadsbidrag	46
5.8 Bidragsförskott	51
5.9 Allmän egenavgift.....	54
5.10 Samlade effekter av nio besparingar	56
6. Avslutning.....	68
Referenser	70
Bilaga	72

Förord

Denna rapport kan ses som en liten pusselbit till en mer fördjupad kunskap om den snabba omvandlingen av den svenska välfärdsstaten på nittioalet. Efter ett halvt decennium av massarbetslöshet och drastiska offentliga neddragningar ställs många tidigare invanda föreställningar på sin spets. Förmår den så tidigare omhuldade svenska modellen att upprätthålla en dräglig och rättighetsbaserad välfärd även för de som inte har eller som står utanför? I takt med de omfattande saneringsprogrammen inom den offentliga sektorn under nittioalet har det blivit ytterst relevant att studera effekter av enskilda neddragningar inom såväl offentlig service, t.ex. inom barn- och äldreomsorg, som av minskade socialförsäkringsförmåner. Det svenska välfärdsbygget kan liknas vid en komplex väv av framför allt arbetsmarknads-, utbildnings-, bostads- och socialpolitiska inslag. Förändring av en enskild komponent i denna mångfacetterade konstruktion kan få både avsedda och oavsedda konsekvenser på en rad andra områden.

Denna studie fokuserar vilka effekter statliga nedskärningar får på utsatta hushålls behov av socialbidrag. Studien belyser en fördelningspolitiskt strategisk aspekt av de omfattande förändringarna inom det svenska socialförsäkringsområdet - övervärtning från generella socialförsäkringsförmåner till behovsprövad ekonomisk hjälp i form av socialbidrag. Oftast har socialbidragets upp- och nedgångar granskats i förhållande till förändringar på marknadsbaserade arenor, t.ex. inom arbets- och bostadsmarknad, och faktorer som kan spåras till hushållen själva. Socialbidragets koppling till arbetslösheten har tidigare varit det allt igenom dominerande orsaksanalysen. Scenförändringen på

nittioalet med ett markant välfärdsstatligt tillbakadragande reser även helt nya frågor. Vilka effekter får de vidgade maskorna i välfärdssystemens generella nivå? Vilka slags nedskärningar är fördelningspolitiskt känsliga och medför en tydlig tyngdpunktsförskjutning till välfärdssystemens selektiva nivå, då ytterst på det kommunalt skötta socialbidraget?

Det är inte en tillfällighet att det är just Svenska Kommunförbundet som har finansierat denna studie. Deras intresse av att kartlägga vilka effekter förändringar inom det statliga området får på kommunernas allt mer belastade socialbidragskostnader ter sig självklar. Dragkampen om vem som skall bära kostnaderna av nittioalets kris - staten eller kommunerna - har tagit sig allt mer drastiska uttryck. Medan staten allt mer urholkat trygghetsförmåner, skärpt kvalifikationskrav etc. har kommunerna svarat med att erbjuda arbetslösa tillfälliga sysselsättningsåtgärder för att på så sätt kvalificera dem till det statliga A-kassasystemet (Hallström 1997).

Denna rapport redovisar resultat som gäller effekter på socialbidraget av statliga besparingar under 1996. Redan våren 1996 presenterades en förstudie (Salonen 1996) som utvecklade den metodik som sedermera legat till grund för denna studie. Det är i princip samma besparingar inom socialförsäkringsområdet som granskats. Däremot har antalet kommuner som ingår i denna huvudstudie utvidgats till att omfatta femton kommuner. Vid ett flertal tillfällen har representanter för dessa kommuner gemensamt träffats för att dryfta studiens uppläggning och resultattolkningar. Dessa genomgångar har varit givande och bidragit till studiens slutförande. Ett tack riktas till kommunerna som deltagit i arbetet.

Ett alldeles särskilt tack riktas till Gunnar Lydén, Enator, som

med oförtrutet gott humör och obrutet intresse tagit fram det statistiska grundmaterialet. Socionom Stefan Karlsson har varit behjälplig med att göra detta omfattande underlag (ca 700 statistikrapporter) mer hanterlig. I slutändan har Eva Broms gjort en hedervärd insats att få manus bli publicerbar.

Med tanke på de fortsatta statliga besparingar som trätt i kraft under 1997, bl.a. drastiska minskningar av bostads- och utbildningsbidrag, finns det starka skäl för att även fortsättningsvis genomföra studier av detta slag. Samarbetet med Svenska Kommunförbundet och de femton kommuner som medverkat i denna studie kommer att fortsätta.

För de resultat och slutsatser som presenteras i denna rapport är jag dock själv helt ansvarig. Den som eventuellt har synpunkter och idéer om denna studie och dess framtida efterföljare är varmt välkommen att kontakta mig på telefon 046-2229413 eller fax 046-2229412.

Lund i juni 1997

Tapio Salonen

1. Sammanfattning

Trycket på socialbidraget fortsätter. Under 1996 betalade kommunerna ut ca 12 miljarder kr till drygt 400 000 hushåll, vilket innebär mer än vart tionde hushåll i landet. Detta trots att flyktingstödet minskar markant. Vid sidan om den prekära arbetslöshetsproblematiken kan allt större socialbidragsbehov kopplas till de försämringar som successivt genomförts inom socialförsäkringsområdet. När staten minskar sina åtaganden i de generella förmånssystemen tvingas allt fler söka sig till kommunernas behovsprövade socialbidrag.

Denna studie har kartlagt vilken effekt nio statliga besparingar inom socialförsäkringsområdet hade på socialbidragets omfattning och karaktär 1996. De nio studerade nedskärningarna var; förändringar i A-kassa, KAS, utbildningsbidrag, sjukpenning, föräldrapenning, barnbidrag, bostadsbidrag, bidragsförskott och egenavgift. Dessa utgör tillsammans ca 10 av närmare 20 miljarder kr i statliga besparingar inom välfärdspolitiken 1996.

I femton kommuner har dessa nio besparingar analyserats för samtliga hushåll med socialbidrag 1996, totalt ca 26 000 hushåll. Resultatet från dessa urvalskommuner har legat till grund för att beräkna effekter på nationell nivå. Till skillnad från olika prognos- och simuleringsstudier kan denna studie härleda konsekvenser av besparingar på en detaljerad hushållsnivå. Sådana övervältringseffekter som direkt slagit genom under 1996 har fångats upp. Däremot mer fördröjda effekter och konsekvenser som inte direkt påverkar socialbidraget ligger utanför denna studies räckvidd. Den stora merparten av effekterna av de statliga nedskärningarna återfinns hos hushållen direkt, varav många har ekonomisk bärkraft att klara minskade ersättnings-

stöd från det offentliga medan andra har allt svårare att klara vardagsekonomin.

Sammantaget har de nio granskade besparingarna medfört en ökning av socialbidraget med närmare 900 miljoner kr, vilket motsvarar 7,5 procent av de totala kostnaderna för socialbidraget för 1996. Socialbidraget ökade från 10,8 miljarder kr 1995 till 11,9 miljarder kr 1996. Ifall de studerade nio socialförsäkringarna skulle varit oförändrade under 1996 skulle kommunernas socialbidragskostnader uppgått till 11,0 miljarder kr, allt annat givet. Den totala socialbidragsökningen 1996 på 1 131 miljoner kr skulle utan de statliga besparingarna endast blivit 237 miljoner kr. Övervältringseffekten på 894 miljoner kr utgjorde 79 procent av den totala kostnadsökningen av socialbidraget under 1996. Med tanke på att endast ca hälften av genomförda statliga besparingar 1996 har ingått i denna studie är det rimligt att anta att socialbidragskostnaderna för 1996 skulle blivit lägre än föregående år.

Kostnadsövervältringen i de femton undersökta kommunerna varierade mellan 5 och 10 procents ökning av 1996 års socialbidrag. Förändringen av bostadsbidraget har allra störst effekt på socialbidraget. 30 procent av det ökade socialbidraget kan spåras till förändrade regler i bostadsbidraget. Att utbytet är stort mellan dessa bidrag är förväntat eftersom de båda är behovsprövade bidrag, som har till uppgift att stödja de allra fattigaste hushållen.

Förändringar i utbildningsbidraget utgjorde drygt 18 procent av det ökade socialbidraget och sänkningen av barnbidraget drygt 22 procent. Förändringar i A-kassa och KAS omfattar tillsammans 11 procent av ökningen på ca 900 miljoner kr. Övriga neddragningar ligger mellan 3 och 6 procent. De arbets-

marknadsrelaterade förändringarna står för närmare 30 procent. Neddragningar som direkt inriktas på barnfamiljer, bostadsbidraget oräknat, ligger på ungefär samma nivå.

Sammanfattningsvis belägger denna studie ett tydligt samband mellan utformningen av statliga trygghetsersättningar och kommunernas socialbidrag. Sambandet är egentligen starkare än vad denna studie kan påvisa eftersom den endast mäter effekter av statliga neddragningar för de hushåll med socialbidrag som faktiskt uppbär eller har rätt till någon form av socialförsäkring. Allt fler socialbidragshushåll har över huvudtaget inte något ekonomiskt skydd vid t.ex. sjukdom, barnafödande eller arbetslöshet. En övervägande majoritet av arbetslösa med socialbidrag saknar t ex rätt till både A-kassa och KAS. Dessa hushåll får förlita sig på socialbidrag fullt ut. Detta förklarar att inte ännu fler av hushållen med socialbidrag påverkas av beslutade neddragningar i de statliga trygghetssystemen.

2. Inledning

Allt tydligare framstår nittioåret som en period av ekonomiska och sociala ansträngningar. Den tidigare så omhuldade svenska modellen med bl.a. en stabil arbetsmarknad och en expansiv välfärdssektor är under press i en era av krympande lönearbetsmarknad och en välfärdsstat på tillbakagång. Massarbetslösheten är kanske det tydligaste och allvarligaste tecknet på en scenförändring. Efter dess genomslag 1991-92 ställdes förhoppningar om en nedgång och vissa tecken på avmattning kunde skönjas kring 1995. Därefter har den, trots regeringens positiva utfästelser, fördjupats och antar alltmer ett kontinentalt mönster med ökad andel långtidsarbetslösa och med generations- och etniska särdrag. Sverige har passerat EU-snittet för den öppna arbetslösheten och tillhör de fåtal medlemsländer där arbetslösheten fortsätter öka. Det finns en bestående osäkerhet kring hur tolka detta. Är det en tillfällig svacka eller bevittnar vi en mer grundläggande övergång till postindustriella sysselsättningsmönster där allt färre anställda står för de traditionella lönearbetena? Antalet sysselsatta i arbetsför ålder har sjunkit från 83 till 72 procent mellan 1990 och 1996 (AKU årsgenomsnitt). Allt fler saknar det som varit garantin för en trygg position inte bara på arbetsmarknaden utan också i de offentliga trygghetssystemen - ett fast jobb. Numera har endast drygt hälften (55 %) av alla i arbetsför ålder ett sådant. Istället återfinns växande skaror i utbildning, arbetsmarknadspolitiska åtgärder eller är helt eller delvis exkluderade från arbetskraften, långtidssjuka, förtidspensionerade etc.

Denna rapport fokuserar försörjningsproblem bland de svenska hushållen utifrån en specifik infallsvinkel - när inget annat

återstår än att söka socialbidrag. Sedan tidigare vet vi att det i regel är den sista utvägen i en prekär ekonomisk situation. Men vi vet också att allt fler kommit att behöva socialbidrag som en mer kontinuerlig försörjning av mer strukturella skäl. I en nyutkommen antologi - *Elva röster om socialbidrag* (Socialstyrelsen 1997) - tecknas en tämligen samfällad bild av de bakomliggande sammanhangen som lett till en fördubbling av socialbidraget hittills under nittioalet, från 6 till 12 miljarder kr mellan 1990 och 1996 (fast pris). Antologin belyser socialbidragets specifika karaktär, d.v.s. att dess funktion som samhällets sista ekonomiska skyddsnät träder in när andra försörjningsstöd är otillräckliga, inte fungerar eller ligger utom räckhåll för vissa grupper. Socialbidraget är på så sätt en ständigt skiftande spegelbild av de pågående förändringar i samhället som tenderar skapa otrygghet och ekonomisk utsatthet för olika grupper. I takt med att larmrapporter och forskningsresultat presenterats under nittioalet har en medvetenhet växt att socialbidraget numera fått en annan bidragsprofil än den traditionella fattigvårdsprägel med distinkta och särpräglade marginalgrupper. På nittioalet återfinns grupper som i den klassiska meningen inte varit fattigvårdens klienter. Hur dessa växande skaror skall kategoriseras kan diskuteras. Den officiella statistiken kring socialbidraget är härvidlag alltför oprecis och trubbig. En allt mer gemensam egenskap hos socialbidragstagarna är att de är arbetsföra, många i yngre ålder. Bland de som debuterar med socialbidrag i mitten av nittioalet är en övervägande del unga arbetslösa människor som inte har ett tillräckligt fotfäste på varken arbetsmarknaden eller inom de trygghetssystem som behövs för att klara en sårbar situation. Var fjärde arbetslös person som aktivt står till arbetsmarknadens förfogande har t.ex. varken rätt till A-kassa eller KAS. Det rör sig

om ca 125 000 personer varje dag under 1996. Det är bland dessa vi återfinner personer som i det långa loppet tvingas söka behovsprövad hjälp på ett socialkontor. Det pågår diskussioner och statliga utredningar med syfte att försöka "återställa" socialbidraget till att enbart gälla marginalgrupper med individuell problematik som grund. Arbetslösa ungdomar, flyktingar, ensamstående föräldrar och äldre utländska medborgare som saknar rätt till svensk pension har utpekats som lämpliga kategorier för mer reformorienterade strukturförändringar. Dessa avses att "lyftas ut" ur socialbidragssystemet och hänvisas till andra offentliga trygghetssystem eller i dess intima samspel med arbetslivet.

Detta visar hur avhängigt och intimt förbundet som socialbidraget är i förhållande till en komplex väv av rådande försörjningsförhållanden inom såväl olika marknadsbaserade arenor, välfärdsstatens utformning som inom privatlivets förmåga att stödja och sörja för de nära och kära. Inte sällan samvarierar dessa försörjningssfärer. Det är först när t.ex. den arbetslöse saknar försäkringsmässigt skydd och ett informellt skyddsnät som en ansökan på socialkontoret blir nödvändig. Det är oftast de som verkligen behöver t.ex. en rimlig arbetslöshetsförsäkring eller sjuk- eller föräldrapenning som går att leva på som saknar dessa.

Socialbidragets komplexa och subsidiära karaktär gör att alla entydiga förklaringar till dess växlingar, dess bakomliggande orsaker eller lösningsstrategier bör betraktas med stort mått av skepsis. Sådana förenklade bilder finner inget stöd i den samlade forskningen kring socialbidraget. Bakom t.ex. en till synes oförändrad socialbidragsnivå mätt i utbetalda belopp eller antal bidragshushåll kan dramatiska förändringar döljas. För vissa

grupper har socialbidraget ökat såväl i antal bidragshushåll, bidragsperiodens längd som storleken på de beviljade bidrag medan det för andra bidragsgrupper kanske varit det omvända.

Aktuell socialbidragsforskning visar på en sammansatt bild av vilka hushåll som erhåller bidrag och vilka bidragsgrundande faktorer som spelar in. I motsats till den gamla fattigvården kännetecknas socialbidraget numera av att det är en relativt stor andel av befolkningen som får socialbidrag under tillfälliga perioder. Under de allra senaste åren har dock en oroväckande trend med kraftigt förlängda bidragsperioder kunnat identifieras.

Lokala studier kan belägga att vid sidan om arbetslösheten har också socialförsäkringarnas utformning en stor betydelse för socialbidraget. De arbetslösa som saknar ersättningsskydd från A-kassa eller KAS har redan nämnts. Allt fler är nollklassade i sjukförsäkringen eller erhåller enbart garantinivån på 48 kr/dag i föräldraförsäkringen. Äldre utländska medborgare som saknar rätt till svensk ålderspension erhåller i stället socialbidrag kontinuerligt. Detta indikerar ett starkt samband mellan välfärdspolitikens generella och selektiva nivå. Det är om denna interna koppling inom välfärdsstaten som belyses i denna empiriska undersökning. När maskorna vidgas i de generella trygghetsarrangemangen får andra stödsystem ta vid. Om inget annat finns att tillgå återstår som regel det individuellt behovsprövade socialbidraget.

3. Syfte

Behovet av studier som noga följer den svenska välfärdsutvecklingens förändringar på nittiotalet är stort. Scenförändringen som inträffade vid dess inledning gör tidigare kunskaper snabbt inaktuella. Denna studie har som syfte att belysa en begränsad men strategisk aspekt av den pågående välfärdsomvandlingen i Sverige. Den belyser vilken effekt statliga besparingar inom socialförsäkringsområdet som genomförts under 1996 har på socialbidragets omfattning och karaktär.

Avsikten med studien är att bryta ut och fördjupa förståelsen av den strategiska relationen mellan välfärdspolitikens generella och selektiva försörjningsskydd. Till vilken grad kan förändringar i det kommunala socialbidraget direkt lokaliseras till förändringar av fattade politiska beslut på den statliga nivån?

4. Studiens uppläggning

En förstudie till denna undersökning genomfördes våren 1996 (Salonen 1996). Den var upplagd på så vis att den beräknade effekter av besparingar på socialbidragsutfallet 1994. Denna första prognosstudie kalkylerade med samma nio besparingsalternativ som studerats i denna utfallsstudie. Dock har nödvändiga revideringar skett i den senare med hänsyn till tillkommande revideringar i framför allt bostadsbidragsreglerna. I förstudien ingick elva urvalskommuner. Dessa har nu utökats till femton kommuner. De metodologiska erfarenheterna från förstudien har legat till grund för denna huvudstudie och den använda undersökningsmetodiken har blivit allt mer beprövad.

I korthet har effekter av nio genomförda förändringar inom socialförsäkringsområdet studerats för hushåll med socialbidrag. I studien har samtliga bidragshushåll i femton kommuner, totalt 26 000 hushåll, ingått. Uppgifter om detaljerade inkomst- och utgiftsposter för dessa hushåll finns dokumenterade för varje enskilt beslutstillfälle av socialbidrag, i kommunernas datoriserade socialbidragsregister. Studien har beräknat förändrade värden för sådana kalkylerbara hushållsekonomiska variabler som speglar de statliga nedskärningarna, t.ex. antal barn, hur många månader som A-kassa eller föräldrapenning utgått. T.ex. erhöll den ensamstående mamman med ett barn ett ökat socialbidrag med 660 kr för de 6 månader hon beviljades socialbidrag under 1996 till följd av beslutad sänkning av barnbidraget med 110 kr/månad. Eller att den tjugotreårige arbetslöse mannen beviljades ytterligare 900 kr i socialbidrag under en period av tre månader p.g.a. försämrade villkor i det kontanta arbetsmarknadsstödet.

En avgjord fördel med denna metod är att kunna beräkna detaljerade förändrade ekonomiska villkor för ett stort antal reellt existerande hushåll. På så vis kan förändringar på makronivå i samhället omräknas till effekter på mikronivån, d.v.s. konsekvenser för enskilda hushåll. Denna undersökningsmetod kan jämföras med andra metoder som används för att uppskatta effekter av besparingar i transfereringssystemen. I huvudsak har två tidigare metoder använts, dels mikrosimuleringar och dels typhushållsberäkningar. Dessa metoder används i olika sammanhang med varierande möjligheter att efterlikna hushållens faktiska försörjningssituation. Den senare förekommer ofta i massmedia och tillhandahålles av företrädesvis familjeekonomer inom bankväsendet. Statistiska Centralbyrån har utvecklat ett särskilt dataprogram (STATUS) för att beräkna effekter av förändrade inkomst- och utgiftsposter hos ett femtiotal typhushåll. Av detta framgår t.ex. att en ensamstående mamma med två barn förlorat drygt 1 300 kr/månad i köpkraft mellan 1992 och 1995 trots att hon heltidsarbetat hela tiden. Eller att ett lågavlönat arbetarhushåll med två vuxna och två barn förlorat 2 125 kr i månaden och hamnar under socialbidragsnormen (Hedlund 1996).

Mikrosimuleringar har flera analytiska fördelar framför typhushållsbeskrivningar. Den erbjuder möjligheter studera förändringar på "verkliga" hushåll hämtade från olika myndighetsregister, t.ex. SCB:s löpande HINK-undersökning (undersökning om Hushållens INKomster). I den översyn av bostadsbidraget som redovisas i betänkandet SOU 1995: 133 har mikrosimuleringar använts för att bl.a. bedöma övervältringsriskerna på socialbidraget. Mikrosimuleringar kan studera exakta förändringar vid t.ex. ändrade skatte- och bidragsregler. Urvalen i sådana

mikrosimuleringar tenderar oftast bli tämligen små för enskilda befolkningsgrupper. I den senaste översynen av bostadsbidragen dras t.ex. slutsatser för socialbidraget utifrån ett urval på endast drygt 300 hushåll (SOU 1995:133 bil. 3 s. 8), vilket leder till att resultaten måste tolkas försiktigt och inte utan vidare kan ligga till grund för bedömningar för hushållen i stort.

Två andra mikrosimuleringar har genomförts under 1996 i syfte att försöka värdera statliga besparingars effekter på det kommunala socialbidraget - Kommunförbundet (1996) och Socialdepartementet (1996). Båda dessa använder SCB:s HINK-data från 1994 för att beräkna samband mellan hushålls inkomster och bidrag på årsbasis 1996. Denna metodik utgår från schablonmässiga antaganden för tämligen små urval och innebär "avsevärda förenklingar och systematiska snedeffekter" (Socialdepartementet 1996 s.11). Sådana problem handlar om t.ex. att långt ifrån alla hushåll med disponibel inkomst under norm i realiteten mottar socialbidrag eller att de faktiska socialbidragsbeloppen motsvarar fiktiva skillnader mellan norm och årsinkomst. I avsnitt 5.10 jämförs resultaten från dessa simuleringsstudier med utfallet från denna undersökning.

4.1 Kommunurvalet

Urvalet i denna studie har bestått av samtliga bidragshushåll i 15 av landets 288 kommuner 1996. I dessa utvalda kommuner har man infört datorbaserad registrering vid socialbidragsprövning och som möjliggör detaljerade uppföljningar på hushållsnivå. De använder samma datasystem, vilket är landets mest spridda registreringssystem för socialbidragshantering och före-

kommer i ett hundratal kommuner. I de femton urvalskommunerna har man även lagt över själva bidragsberäkningen på datormediet, vilket innebär att handläggaren själv under ett besök registrerar hushållets unika uppgifter för att kunna fatta beslut. Dessa detaljerade hushållsuppgifter utgör studiens empiriska underlag. Datakvaliteten på dessa uppgifter kan anses vara god, då rutinerna vid biståndsprövningen i regel bygger på vidimerade uppgifter om t.ex. löneinkomster och bidrag av olika slag. Felregistrering bör heller inte vara ett nämnvärt problem eftersom de vanligtvis upptäcks vid biståndstillfället. Validiteten i de underlag som använts i denna studie kan därigenom bedömas som tillfredsställande.

Tabell 4.1 *Presentation av urvalskommunerna.*

Kommun	Antal inv.		Socialbidragskostnad		Procent bidr.- tagare av befolkn. 1995
	1994 tusen	1995 totalt, mkr	1995 per inv		
Helsingborg	111	150	1 315		8
Vellinge	28	5	152		2
Åstorp	13	15	1 105		8
Markaryd	11	17	1 636		9
Höganäs	23	15	631		4
Växjö	71	75	1 032		7
Sundsvall	94	89	938		8
Sollentuna	52	50	923		6
Älmhult	16	11	717		5
Karlskrona	59	73	1 203		8
Kalmar	57	68	1 161		8
Hässleholm	49	61	1 224		8
Hörby	14	11	768		6
Svedala	18	7	395		4
Sjöbo	16	8	467		6
Summa	632	653	1 033		8
Hela riket	8 816	10 786	1 222		8

Bland de femton urvalskommunerna finns såväl kommuner med en låg som relativt hög socialbidragsprofil. Sex av kommunerna ligger omkring riksgenomsnittet på 8 procent av befolkningen med socialbidrag 1996. Tre kommuner - Vellinge, Höganäs och Svedala - har ett extremt lågt socialbidragstagnande. Urvalskommunerna är geografiskt koncentrerade till södra Sverige, med Sollentuna och Sundsvall som undantag. Ifall detta spelar någon roll för urvalskommunernas representativitet diskuteras nedan utifrån relevanta kommunvariabler.

Tabell 4.2 Urval av kommuner fördelat på kommuntyp.

Kommuntyp	Totalt antal kommuner	Antal urvals-kommuner	Andel kommuner i urvalet
Storstad	3	0	0
Förorter	36	3	8,3
Större stad	25	5	20,0
Medelstor stad	39	2	5,1
Industrikommun	53	2	3,8
Landsbygdskommun	39	2	5,1
Glesbygdskommun	31	0	0
Övriga större komm.	27	1	3,7
Övriga mindre komm.	35	1	2,9
Summa	288	15	5,2

Av tabell 4.2 framgår att urvalet innebär en överrepresentation av kommuntypen "större stad" medan landets 3 storstadskommuner och glesbygdskommuner saknas helt.

Frågan är om detta har någon inverkan på representativiteten av undersökningens resultat. Socialbidraget i de tre storstäderna utgjorde 1996 30 procent av landets totala kostnader medan motsvarande andel för glesbygdskommuner, som inte finns representerade alls i studien, var ca 2 procent. Socialbidragsutbetalningarna är högre än genomsnitt i landets tre största städer och kommuntypen "större städer". Underrepresentationen av de tre största städerna skulle å ena sidan antyda att socialbidragsutbetalningarna i studien underskattas men å andra sidan kan detta kompenseras av den snarlika karaktären och överrepresentationen av kommuntypen "större städer". De fem kommunerna som karaktäriseras som "större städer", Helsingborg, Växjö, Sundsvall, Karlskrona och Kalmar står för ca 72 procent av utbetalt socialbidrag i de femton urvalskommunerna 1996.

Tabell 4.3 Urvalskommunernas andel av landets socialbidrag.

Socialbidrags- profil	Urvals- kommuner	Samtliga kommuner	Urvalskommuner andel, i %
Utbetalt belopp, mkr			
1995	653	10 786	6,1
1996	722	11 917	6,1
Ökning i % 1995/96	+ 10,5	+ 10,5	6,1
Bidragsbelopp			
per hushåll, 1995	27 048	27 747	97,5
Flyktingstödet i %			
av totalt bidrag, 1996	24	23	

Resultaten från urvalskommunerna har räknats upp med faktorn 16,5 för att uppskatta totala effekter för hela landet (722 av 11 917 mkr 1996 = $6,0586 \times 16,5 = 99,967$). De tämligen begränsade variationerna i resultaten mellan enskilda kommuner för de olika beräkningarna tyder på att neddragningar av socialförsäkringar slår relativt jämnt oavsett kommuntyp och socialbidragsprofil (tabeller 5.1-5.9). I genomsnitt erhöll dock bidragshushållen i urvalskommunerna sammantaget något lägre bidragsbelopp per hushåll än riksgenomsnittet. Andelen flyktinghushåll låg däremot något högre bland urvalskommunerna. Socialbidrag till flyktingar varierar mellan noll (Vellinge och Sjöbo) och 68 procent (Markaryd) av samtliga bidragshushåll

1996 i urvalskommunerna. I sju kommuner översteg flyktingandelen 30 procent medan den låg under 20 procent i 6 kommuner. Denna stora spridning i flyktinghushållens bidragsandel följer mönstret i stort bland kommunerna. Fördelningen mellan olika hushållstyper i urvalskommunerna följer också riksmönstret väl med en dominerande andel ensamhushåll utan barn. Barnfamiljerna utgör knappt en tredjedel av samtliga studerade hushåll, varav hälften med endast en familjeförsörjare.

Tabellen 4.4 visar att denna undersökning underskattar något de faktiska socialbidragskostnaderna i de studerade kommunerna. Denna underskattning på 5 procent bör dock inte påverka resultatbedömningen något nämnvärt. Detta bortfall består till största del av beviljande av socialbidrag utöver norm, till akut hjälp av olika slag där andra överväganden än renodlad normberäkning påverkar bidragsbeviljningen.

Tabell 4.4 Utbetalt socialbidrag 1996 i urvalskommunerna.

Kommun	Enligt SCB	Enligt urval	Skillnad	Urvalets andel av SCB
	Tkr	Tkr	Tkr	%
Helsingborg	195 950	196 221	271	100 ²
Vellinge	5 147	4 896	- 251	95
Åstorp	14 641	13 878	- 763	95
Markaryd	16 224	16 117	- 107	99
Höganäs	14 350	14 735	385	103 ²
Växjö ¹	86 379	78 552	- 7 827	91
Sundsvall	103 854	100 946	- 2 908	97
Sollentuna	48 847	46 145	-2 702	94
Älmhult	12 834	11 053	- 1 781	86
Karlskrona	72 722	69 917	- 2 805	96
Kalmar	65 685	57 955	-7 705	88
Hässleholm	58 510	51 004	-7 506	87
Hörby	9 126	8 977	- 149	98
Svedala	8 066	7 137	- 929	88
Sjöbo	9 383	8 075	- 1 308	86
Summa	721 718	685 608	- 36 110	95

- 1 För Växjö kommun har en schablonuppräknning med faktorn 1,11 (78552/70726 tkr) skett för att kompensera underrapportering från vissa socialkontor. Denna uppräknning utgör ca hälften av kommunens sammanlagda bortfall i redovisat socialbidrag för 1996.
- 2 Anledningen till att socialbidragskostnaderna i urvalet överstiger de uppgifter som SCB erhållit för dessa kommuner beror sannolikt på olika skillnader i redovisningstekniker.

Med de faktorer som redovisats bedöms resultatet från urvalskommunerna på ett tillförlitligt sätt kunna räknas upp för att spegla effekterna för landets samtliga kommuner. Denna skattningsteknik kan anses tillfredsställande under förutsättning att de studerade hushållen i urvalskommunerna inte uppvisar några kraftigt avvikande skevheter i enskilda inkomst- och utgiftsposter. Några sådana indikationer på snedfördelning har inte kunnat noteras.

4.2 Beräknade besparingar inom socialförsäkringsområdet

Utifrån de omfattande förändringar inom socialförsäkringsområdet som riksdag och regering fattat beslut om, bl.a. propositionerna 1994/95:25 (budget) och 1994/95:150 (komplettering), att genomföra fr.om. 1996 har ett antal beslutade förändringar valts ut för att beräkna dess effekter för hushåll som redan erhåller socialbidrag. De statliga neddragningarna har haft som ambition att inte principiellt överge de fördelningspolitiska ambitioner som kännetecknat svensk välfärdspolitik. "En viktig förutsättning för regeringens politik är att grunddragen i den generella välfärdspolitikerna skall stå fast" och "en strävan har varit att göra besparingarna på ett sådant sätt att de svagaste grupperna i samhället inte drabbas alltför hårt" anges det bl.a. i budgetpropositionen 1994/95:25 s. 31. I slutkapitlet diskuteras mer utförligt ifall dessa ambitioner även kan sägas inkludera de hushåll som redan i utgångsläget lever under så pass knappa omständigheter att de åtminstone vid någon period tvingas förlita sig på det behovsprövade socialbidraget.

Två kriterier har styrt valet av vilka beslutade förändringar i

transfereringssystemen som ingår i denna studie. För det första en bedömning av vilken omfattning och betydelse den enskilda neddragningen kan tänkas få för hushåll med knappa resurser. Resultaten från denna undersökning gör inte anspråk på att kunna bedöma de samlade effekterna av förändringar inom skatte- och transfereringssystemen på det kommunala socialbidraget. Mer om detta i det avslutande kapitlet. I bilagan presenteras en förteckning av sådana beslutade neddragningar som inte kunnat tas med i denna studie. Av neddragningar på sammanlagt omkring 20 mdkr fr.o.m 1996 i välfärdsarrangemangen har förändringar som motsvarar cirka hälften av detta belopp kunnat följas upp i denna studie. Många av de neddragningar som inte tagits med har en sådan fördelningspolitisk profil att det är rimligt att anta att även de slår relativt hårt mot redan ekonomiskt sårbara hushåll. Till exempel effekter av ett successivt avskaffande av flerbarnstillägget i barnbidraget som berör flerbarnsfamiljer som redan i utgångsläget i hög grad har ett begränsat konsumtionsutrymme. Eller sänkta lönebidrag för handikappade och begränsningar i ersättning för deltidsarbetslösa.

Det andra kriteriet har varit av metodologisk karaktär. Många beslutade neddragningar kan inte effektberäknas på ett detaljerat och trovärdigt sätt. Det saknas helt enkelt individuppgifter som kan kopplas till effekter av en enskild besparingsåtgärd. Studien har haft som ambition att endast välja ut sådana besparingar som verkligen kan följas upp och beräknas i detalj för socialbidragshushåll. Därigenom har flera sannolikt strategiska förändringar för hushåll med knappa hushållsmarginaler inte kunnat tas med i denna studie. Detta gäller t.ex. kommunernas övertagande av ansvaret för ungdomar upp till 20 år. Beroende

på utformning i slutlig uppgörelse mellan stat och kommuner och hur enskilda kommuner i praktiken valt att lägga upp en sådan s.k. ungdomsintroduktion kan detta få varierande effekter för socialbidragskostnaderna i kommunerna. Förändringar av särskilt vuxenstöd för arbetslösa (SVUXA) innehåller förutom en sänkning av själva ersättningsnivån också slopande av rese- och barntillägg. Enligt beslutat sparbeting kommer avskaffandet av rese- och barntillägget i SVUXA att omfatta drygt 200 miljoner kronor årligen fr.o.m 1996. Att detta slår igenom på socialbidraget är uppenbart men mer oklart i vilken omfattning.

I tabell 4.4 presenteras de nio förändringar inom välfärdspolitiken som medtagits i denna studie. Volymmässigt utgör de cirka hälften av statens beslutade neddragningar from 1996, cirka 10 av 20 mdkr.

Tabell 4.4. Studiens besparingsalternativ och dess beräknade förändringar.

Socialförsäkring	Beslutad förändring
1. A-kassa	Förändring från 80 till 75% ersättningsnivå
2. KAS	Förändring från 245 kr till 230 kr per ersättningsdag
3. Utbildningsbidrag	Förändring från 80 till 75% ersättningsnivå för A-kasse-berättigad. Förändring från 338/245 kr (gräns vid 20 år) till 230 kr per ersättningsdag för icke A-kasseberättigade
4. Sjukpenning	Förändring från 90 till 75% ersättningsnivå för dag 4 14, längre sjuktider justeras något. Beslutad besparing 1,1 av totalt 16 mdkr = 6,89 %
5. Föräldrapenning	Förändring av ersättningsnivå från 80 till 75%
6. Barnbidrag	Förändring från 750 till 640 kr per barn och månad
7. Bostadsbidrag	a/ barnlösa 29 år och äldre ej längre bidragsberättigade b/ ändrade golv och tak i berättigad hyresnivå c/ ändrade inkomstgränser
8. Bidragsförskott	Förändringar innebär en frysning på 1994 års nivå, 1 173 kr/mån
9. Allmän egenavgift	Förändring från 3,95 till 4,95% av bruttolönen

Dessa nio besparingsalternativ har beräknats för hushåll som erhöll socialbidrag 1996.

Omfattningen av övervältring på socialbidraget av enskilda nedskärningar är beroende av dels personkretsens omfång (hur många av samtliga socialbidragshushåll som berörs) och dels neddragningens storlek. En förhandsbedömning av de valda effektvariablerna talar för att den totala övervältringseffekten på socialbidraget torde vara ganska blygsam för t.ex. bidragsförskottet med såväl en avgränsad hushållskrets och en tämligen begränsad neddragning i dess reala värde. Förändringar av bostadsbidraget däremot berör sannolikt både en stor andel av socialbidragshushållen samtidigt som omfattningen av beslutade neddragningar är avsevärda.

5. Resultat

Inledningsvis presenteras effekter av var och en av de nio utvalda besparingarna inom det statliga socialförsäkringsområdet. Resultaten åskådliggörs för samtliga urvalskommuner i syfte att kunna analysera eventuella skillnader mellan enskilda kommuner. Såväl effekter räknat i ökade socialbidragskostnader för kommunerna totalt som andelen berörda bidragshushåll redovisas.

I avsnitt 5.10 belyses de studerade neddragningsalternativen sammantaget. De beräknade förändringarna av statliga besparingsåtgärders konsekvenser för socialbidraget beskrivs såväl utifrån dess genomslag på hushålls- som på kommunnivå.

5.1 A-kassa

Sambandet mellan arbetslöshet och socialbidrag har traditionellt varit starkt men inte alldeles entydigt och okomplicerat (Korpi 1971, Gustafsson 1983, Bergmark 1991, Halleröd 1991, Salonen 1994). Utan tvivel har arbetslöshetens fluktuationer en stor betydelse för socialbidragets omfattning. I en rad lokala mätningar brukar vanligtvis arbetslöshetsfaktorn ligga kring 50 procent av socialbidragets förklaringsvärde (Socialdepartementet 1987, Svenska Kommunförbundet 1994, Salonen 1994, Socialstyrelsen 1995). Massarbetslöshetens intåg i Sverige i nitiotallets början har medfört ett ökat behov av att studera detta komplexa samband. Det senaste årtiondets utveckling har visat att det inte finns en automatisk koppling mellan arbetslöshetstalen och socialbidragets utbredning i befolkningen. Mer

inträngande analyser behövs för att utröna t.ex. betydelsen av arbetslöshetens fördelning i befolkningen, långtidsarbetslöshetens effekter och arbetsmarknadspolitikens ersättningsskydd på socialbidragets omfattning. I bl.a. socialstyrelsens sociala rapporter utvecklas dessa frågeställningar (SoS-rapport 1994:10 och 1997:14).

Den dramatiska ökningen av arbetslösheten i Sverige sedan 1991 har inneburit både att belastningen i ersättningsskydden A-kassa och kas har ökat dramatiskt samtidigt som antalet arbetslösa som helt saknar ersättningsskydd skjutit i höjden. Antalet arbetslösa med A-kassa har ökat från cirka 50 000 till över 250 000 personer i månaden. A-kasseersättningarna belastade statsbudgeten med cirka 34 mdkr budgetåret 1994/95. Redan den 1 april 1993 sänktes A-kasseersättningen från 90 till 80 procent av tidigare inkomster, fem karensdagar infördes och högsta dagsersättning sänktes.

Den förändring som denna studie belyser är effekterna av en fortsatt sänkning av ersättningsnivån i A-kassan från 80 till 75 procent som trätt i kraft inför 1996.

Tabell 5.1 Effekter på socialbidraget av förändring i ersättning från A-kassa. |

Kommun	Ökning av socialbidrag tkr	Antal berörda hushåll n	Andel berörda hushåll %	Ökat socialbidrag i snitt per bidragshushåll kr
Helsingborg	1 547	1 188	19	1 302
Vellinge	43	56	16	768
Åstorp	77	109	20	706
Markaryd	30	41	9	732
Höganäs	42	50	10	840
Växjö	480	435	17	1 103
Sundsvall	887	1 290	28	688
Sollentuna	230	206	13	1 117
Älmhult	39	52	11	750
Karlskrona	385	395	16	975
Kalmar	337	450	17	749
Hässleholm	228	330	18	691
Hörby	65	58	15	1 121
Svedala	63	64	17	984
Sjöbo	58	82	16	707
Summa	4 511	4 806	19	939
Uppräknat för alla kommuner	74 400	79 299	19	

Denna sänkning av ersättningsnivån i A-kassan innebär ett ökat socialbidrag på 4,5 mkr i urvalskommunerna. Nästan var femte bidragshushåll, cirka 3100 hushåll, hade både socialbidrag och A-kasseersättning samtidigt under åtminstone någon period under 1996. För dessa innebär detta en motsvarande ökning av beviljat socialbidrag. Uppräknat för hela landet innebär det att nästan 80 000 hushåll får ett ökat socialbidrag som en direkt effekt av sänkt A-kassenivå från 80 till 75 procent. För kommunerna innebär det en ökning i storleksordningen drygt 70 mkr.

Kolumnerna till höger i tabell 5.1 (liksom i 5.2 5.9 i det följande) visar hur försämringen slår för de hushåll som faktiskt berörts av förändringen. Som en följd av minskning från A-kassan får dessa hushåll ett ökat socialbidrag med i genomsnitt närmare en tusenlapp.

Mellan urvalskommunerna förekom en del variationer, från att endast 9 procent av bidragshushållen i Markaryd berördes av A-kasseändringen till 28 procent av bidragshushållen i Sundsvall. Markaryds låga andel hänger sannolikt samman med den extremt höga flyktingandelen i kommunen medan Sundsvall har en hög arbetslöshet och sannolikt förhållandevis stor andel av de arbetslösa är berättigade till A-kassa. De flesta kommunerna låg mellan 15-20 procent.

5.2 Kontant arbetsmarknadsstöd (KAS)

KAS utgår till dem som saknar rätt till A-kassa och som har arbetat minst fem månader under en period av tolv månader eller nyligen avslutat en utbildning. Det är ett statligt stöd och motsvarar lägsta beloppet i arbetslöshetsersättningen, 245 kr per ersättningsdag 1995. From 1 januari 1996 sänktes ersättningen

till 230 kr/dag. Det är denna skillnad som denna studie analyserar effekterna av för hushåll med socialbidrag.

Tabell 5.2 Effekter på socialbidraget av förändring i ersättning från KAS.

Kommun	Ökning av socialbidrag tkr	Antal berörda hushåll n	Andel berörda hushåll %	Ökat socialbidrag i snitt per bidragshushåll kr
Helsingborg	435	617	10	705
Vellinge	14	29	8	483
Åstorp	31	72	13	431
Markaryd	8	15	3	533
Höganäs	23	41	9	561
Växjö	180	269	11	669
Sundsvall	438	937	20	467
Sollentuna	86	126	8	683
Älmhult	19	30	7	633
Karlskrona	179	274	11	653
Kalmar	122	223	9	549
Hässleholm	86	203	11	424
Hörby	25	35	9	714
Svedala	23	40	11	575
Sjöbo	22	50	10	440
Summa	1 691	2961	12	571
Uppräknat för alla kommuner	27 900	48 857	12	

Den totala effekten på socialbidraget till följd av sänkningen i KAS blev en ökning med 1,7 mkr i socialbidrag i urvalskommunerna, vilket motsvarar en ökning med cirka 28 mkr för landets samtliga kommuner. I genomsnitt uppbar 12 procent av socialbidragshushållen även ersättning från kas åtminstone under någon period under 1996, med kommunala variationer mellan 3 och 20 procent (återigen Markaryd och Sundsvall).

Sänkningen av KAS innebar en ökning av utbetalt socialbidrag med i genomsnitt knappt 600 kr/berörd socialbidragshushåll, vilket motsvarar en tid av närmare 40 ersättningsdagar. Effekten för berörda bidragshushåll var jämn mellan kommunerna.

Resultatet bekräftar tidigare studier som visar att överlappningen mellan arbetslöshetsersättningar och socialbidragsmottagande är relativt blygsam. Endast cirka en tiondel av arbetslösa socialbidragstagare erhöll antingen A-kassa eller KAS under åren 1988-1992 (Salonen 1994). Denna andel har dock ökat under de senaste åren. Av drygt 1200 vuxna socialbidragstagare i Malmö 1995 hade 14 procent ersättning från A-kassa och 6 procent från KAS vid åtminstone någon period under året, enligt en aktuell studie. Denna studie för 1996 visar en fortsatt ökad andel av socialbidragshushållen med någon form av arbetslöshetsersättning.

5.3 Utbildningsbidrag

Den svenska arbetsmarknadspolitiken har kännetecknats av bl.a. aktiva arbetsmarknadsåtgärder för att bekämpa arbetslös-

heten till skillnad från många andra västeuropeiska länder som haft tonvikt vid passiva kontantutbetalningar. Det har inneburit att förhållandevis många personer varit föremål för olika slags arbetsmarknadspolitiska åtgärder i Sverige. Detta inte minst sedan massarbetslöshetens genomslag i början av nittiotalet. Från någon enstaka procent har andelen av arbetskraften i sysselsättnings- och utbildningsåtgärder legat kring 5 procent månatligen under de senaste åren.

Ersättning vid deltagande i olika sysselsättnings- och utbildningsåtgärder, t.ex. vid AMS, AMI och Komvux, kan utgå i form av utbildningsbidrag. Dess storlek varierar. För A-kasseberättigade betalas motsvarande belopp i utbildningsbidrag, annars utgår fastställda belopp beroende på ålder.

Neddragningen av utbildningsbidraget sänktes i motsvarande grad som A-kasseersättningen, från 80 till 75 procents ersättningsnivå fr.o.m 1996. Tidigare nivåer för icke A-kasseberättigade personer på 338 respektive 245 kr sänks till 230 kr per ersättningsdag. Sänkningen är avsevärd för alla som tidigare erhöll den högre nivån, minskning med en tredjedel. I denna kalkyl har antagits att hälften inte varit A-kasseberättigade.

Tabell 5.3 Effekter på socialbidraget av förändring i ersättning från utbildningsbidrag.

Kommun	Ökning av socialbidrag tkr	Antal berörda hushåll n	Andel berörda hushåll %	Ökat socialbidrag i snitt per bidragshushåll kr
Helsingborg	1 969	1 162	19	1 694
Vellinge	86	48	14	1 792
Åstorp	352	188	34	1 872
Markaryd	224	118	27	1 898
Höganäs	189	107	22	1 766
Växjö	986	572	22	1 724
Sundsvall	1 536	1 085	23	1 416
Sollentuna	788	401	26	1 965
Älmhult	77	58	13	1 328
Karlskrona	1 425	793	32	1 797
Kalmar	1 246	744	28	1 675
Hässleholm	667	421	24	1 584
Hörby	184	107	27	1 720
Svedala	175	73	19	2 397
Sjöbo	99	78	15	1 269
Summa	10 003	5 955	23	1 680
Uppräknat för alla kommuner	165 100	98 258	23	

Resultatet skall tolkas som en tämligen omfattande övervältring från minskat utbildningsbidrag till ett ökat socialbidrag. En stor andel av socialbidragstagarna är föremål för olika arbetsmarknadsinriktade åtgärder med utbildningsbidrag, i närmare vart fjärde bidragshushåll i de studerade kommunerna. En relativt stor spridning fanns i kommunerna från 13 till 34 procent, vilket sannolikt speglar skillnader i bl.a omfattningen av arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Omräknat till riket motvarar detta närmare 100 000 personer som någon gång under 1996 berörts av denna neddragning.

Sänkningen av nivån ger också tämligen stor effekt i motsvarande ökning av socialbidraget i kronor räknat. Totalt ökar socialbidragskostnaderna med 10 mkr i de femton kommunerna som en direkt följd av neddragning i ersättningsnivåerna i utbildningsbidraget. Omräknat på nationell nivå motsvarar detta en överföring av sammanlagt 165 mkr årligen till det kommunala socialbidraget för dessa hushåll som redan erhöll socialbidrag.

5.4 Sjukpenning

Ersättningen för förlorad arbetsförtjänst vid sjukdom har genomgått flera förändringar på senare år. Under åttiotalet steg sjukfrånvaron kraftigt, bl a som resultat av generösare regel- och praxisförändringar men också till följd av den ökade kvinnliga förvärvsfrekvensen och andra förändringar av arbetskraftens sammansättning. Ohälsokostnaderna ökade dramatiskt, framför allt pga ökning i längre sjukfall och förtidspensioner. I början av nittioalet vidtogs en rad åtgärder för att bryta denna trend;

kompensationsnivåer sänktes, karensdag infördes, skärpning av arbetsskadebegreppet etc. Den korta sjukskrivningen lades på arbetsgivarnas ansvar. Kostnaderna för sjukpenning har mer än halverats mellan åren 1990-1994 (SOU 1995:149).

Fr.o.m. 1 januari 1996 infördes en enhetlig ersättningsnivå i sjukförsäkringen på 75 procent av den förmånsgrundande inkomsten. Detta är effekterna av denna förändring som denna studie har spårat för socialbidragstagare. Ersättningsnivåerna varierade tidigare efter antal sjukdagar; dag 2-3 på 75 procent, dag 4-14 på 90 procent etc. Detta innebär att neddragningens effekter är svåra att fastslå när sjukperiodernas faktiska längd är okänt. Detta har inte varit möjligt i detta fall. För att kunna beräkna denna förändring har besparingsbetinget, på drygt 1,1 miljard kronor av sammanlagt cirka 16 mdkr, istället fått tjäna som beräkningsunderlag, 6,9 procent. Detta får ses som genomsnittssiffra som både över- och underskattar vissa ersättningsperioder. Framförallt underskattar den ersättningsbortfallet för sjukfall mellan dag 4 och 14. Dessutom kan inte heller eventuella effekter av avtalskompensationer för vissa löntagargrupper bedömas.

Av tabell 5.4 framgår att vart tionde hushåll av de 26 000 som granskades hade ersättning för förlorad arbetsförtjänst vid sjukdom 1996. Besparingen i sjukpenningen skulle ha medfört ett ökat socialbidrag på i genomsnitt drygt 600 kr för vart och ett av dessa hushåll, vilket motsvarade knappt 10 procent av deras socialbidragsbelopp. För hela landet skulle detta motsvara ett ökat socialbidrag med cirka 27 mkr för drygt 40 000 hushåll. I förhållande till den budgeterade nedskärningen med 2 800 mkr i sjukförsäkringen kan övervältringen på socialbidraget anses vara nästan försumbart, endast 1 procent.

Tabell 5.4 Effekter på socialbidraget av förändring i ersättning från sjukpenning.

Kommun	Ökning av socialbidrag tkr	Antal berörda hushåll n	Andel berörda hushåll %	Ökat socialbidrag i snitt per bidragshushåll kr
Helsingborg	468	580	9	807
Vellinge	11	33	9	333
Åstorp	29	66	12	439
Markaryd	20	37	8	541
Höganäs	25	44	9	568
Växjö	181	305	12	593
Sundsvall	267	518	11	515
Sollentuna	103	150	10	687
Älmhult	17	32	7	531
Karlskrona	146	220	9	664
Kalmar	111	197	8	563
Hässleholm	103	219	12	470
Hörby	31	37	9	838
Svedala	46	50	13	920
Sjöbo	50	63	12	794
Summa	1 608	2 551	10	630
Uppräknat för alla kommuner	26 500	42092	10	

5.5 Föräldrapenning

Även föräldrapenningen har anpassats till en enhetlig ersättningsnivå på 75 procent fr.o.m. 1 januari 1996. Den sänktes redan 1995 från 90 till 80 procent. Varje förälder har dock oförändrat var sin månad på något högre ersättningsnivå, dock sänkt från 90 till 85 procent. Av tabell 5.5 framgår att nedskärningen i föräldrapenningen berörde mellan 6 21 procent av socialbidragshushållen i de undersökta kommunerna. Ökningen av socialbidraget blev drygt 3 mkr, vilket motsvarar cirka 56 mkr i ökat socialbidrag för hela landet.

Tabell 5.5 Effekter på socialbidraget av förändring i ersättning från föräldrapenning.

Kommun	Ökning av socialbidrag tkr	Antal berörda hushåll n	Andel berörda hushåll %	Ökat socialbidrag i snitt per bidragshushåll kr
Helsingborg	1 010	684	11	1 477
Vellinge	21	36	10	583
Åstorp	83	74	13	1 122
Markaryd	117	77	17	1 519
Höganäs	91	68	14	1 338
Växjö	283	233	9	1 215
Sundsvall	582	562	12	1 036
Sollentuna	228	194	12	1 175
Älmhult	33	31	7	1 065
Karlskrona	244	215	9	1 135
Kalmar	191	187	7	1 021
Hässleholm	396	398	21	995
Hörby	63	44	11	1 432
Svedala	35	31	8	1 129
Sjöbo	31	30	6	1 033
Summa	3 408	2 864	11	1 190
Uppräknat för alla kommuner	56 200	47 256	11	

5.6 Barnbidrag

Från och med 1 januari 1996 sänktes barnbidraget med 110 kr/månad per barn, från 750 till 640 kr. Dessförinnan har bidraget legat oförändrat på 750 kr/månad sedan 1991. Det har inte höjts årligen i relation till basbeloppet som var brukligt tidigare. År 1993 höjdes barnbidraget inte som var avsett till 835 kr/månad som ett resultat av det årets krisuppgörelse kring statsbudgeten. Det reala värdet har således, redan innan sänkningen 1996, minskat i fast pris med 12 procent mellan åren 1991 1995 eller med drygt 1 000 kr/år och barn.

I denna beräkning ingår inte det successiva borttagandet av flerbarnstillägg för alla tillkommande barnfamiljer. Som ett rikttat familjepolitiskt stöd till stora barnfamiljer har det tredje barnet erhållit värdet av 1,5 barnbidrag och från fjärde barnet 2,0 barnbidrag. En fyrbarnsfamilj erhöll 49 500 kr/året i barnbidrag fram till 1996. Nyttillkommande familjer med fyra barn får framöver istället 30 720 kr/år, en sänkning med närmare 40 procent.

Tabell 5.6 Effekter på socialbidraget av förändring i ersättning från barnbidrag.

Kommun	Ökning av socialbidrag tkr	Antal berörda hushåll n	Andel berörda hushåll %	Ökat socialbidrag i snitt per bidragshushåll kr
Helsingborg	3 081	1 830	29	1 684
Vellinge	98	124	35	790
Åstorp	331	209	38	1 584
Markaryd	343	152	34	2 257
Höganäs	284	168	35	1 690
Växjö	1 521	985	39	1 544
Sundsvall	1 500	1 270	27	1 181
Sollentuna	930	637	41	1 455
Älmhult	203	155	34	1 310
Karlskrona	1 091	747	30	1 461
Kalmar	1 028	753	29	1 365
Hässleholm	1 087	683	38	1 592
Hörby	233	178	45	1 309
Svedala	195	158	42	1 234
Sjöbo	184	188	36	979
Summa	12 109	8 237	32	1 470
Uppräknat för alla kommuner	199 800	135 911	32	

En tredjedel av samtliga socialbidragshushåll har barn och berörs av barnbidragssänkningen med 110 kr/månad. Drygt 8 000 hushåll i de femton urvalskommunerna och ca 136 000 barnfamiljer totalt i landet som uppbar socialbidrag 1996 berördes av barnbidragssänkningen. För dessa innebär detta en motsvarande höjning av socialbidraget med drygt 12 mkr i urvalet och 200 mkr uppräknat för landets samtliga kommuner.

I genomsnitt ökade socialbidraget för barnfamiljerna med cirka 1 500 kr. Barnantalet är relativt högt bland socialbidragshushållen. En fjärdedel av samtliga barnfamiljer med socialbidrag har tre barn eller fler 1995 eller 1,97 barn i snitt (Socialbidrag 1995, Socialtjänst 1996:8, Socialstyrelsen). Omräknat för urvalet skulle den genomsnittliga bidragstiden för barnfamiljerna ligga på närmare sju månader under 1996, vilket är en markant ökning i jämförelse med bidragstidernas längd i början av nittiotalet.

5.7 Bostadsbidrag

Bostadsbidraget kan betraktas som det näst sista skyddet i den svenska välfärdspolitiken och förändringar av det stödsystemet har vanligtvis påfallande effekter på välfärdspolitikens allra sista skyddsnät socialbidraget. Studier har kunnat påvisa en stark koppling dem emellan. En översikt återfinns bl.a. i rapporten *Socialbidragstagare och socialbidragens utveckling* (Socialstyrelsen 1995:4).

Bostadsbidraget har varit föremål för en rad förändringar under de senaste åren. I budgetpropositionen januari 1995 fastslogs att bostadsbidraget från 1 januari 1996 skulle minska med

690 mkr årligen. Detta skulle ske genom dels att bostadsbidraget slopas helt för barnlösa hushåll över 28 år och dels genom att bl.a. den lägsta hyresgränsen höjs med 100 kr/månad. Under våren 1995 tillsattes därefter en statlig utredning med direktiv att åstadkomma en besparing på ytterligare 1 500 mkr from 1 juli 1996. Under hösten lades ett tilläggsdirektiv till denna snabbutredning med ytterligare besparingar motsvarande 610 mkr. I december 1995 presenterade Bostadsbidragsutredningen sitt slutbetänkande (SOU 1995:133). Ett nytt inkomstprövningssystem lanserades med preliminära bostadsbidrag som i efterhand skall justeras mot faktiska inkomster. Därutöver presenterades ett dussintals möjliga besparingar för att uppfylla det angivna besparingskravet på totalt 2,1 miljarder kr utöver besparingar på 690 miljoner kr som trädde i kraft januari 1996. Under våren 1996 fastställdes nya regler för bostadsbidragen fr.o.m. 1 januari 1997. I detta paket återfinns bl.a nytt system för inkomstprövning, begränsning av bidragsberättigad bostadsyta och förändrade inkomstgränser. Redan från halvårsskiftet 1996 infördes regler för begränsad bidragsberättigad bostadsyta för nytillkommande hushåll. Detta innebär t.ex. att ett hushåll med 2 vuxna och ett barn maximalt får medräkna en bostadsyta på 80 m².

Turbulensen kring förändringarna av bostadsbidraget har varit stor det senaste året med snabbutredningar och korta tider mellan beslut och genomförande. I den prognosstudie som föregick denna studie tvingades en mer schablonmässig bedömning av övervältringsriskerna från bostadsbidraget till socialbidraget göras. Den utgick ifrån en neddragning av socialbidragshushållens bostadsbidrag på sammanlagt 31 procent. Då ingick fortfarande de besparingar som kom att senareläggas och först har trätt i kraft 1 januari 1997.

I denna studie används därför en reviderad uppläggning av vilka förändringar i bostadsbidraget som påverkat socialbidragets omfattning under 1996. Följande faktorer har studerats:

- * barnlösa hushåll 29 år - inte längre berättigade.
- * förändrade gränser i lägsta och högsta bidragsberättigade hyresnivåer.
- * förändrade inkomstgränser.

Effekter av dessa förändringar har studerats för berörda kategorier bland socialbidragshushållen i elva kommuner som ingick i den första prognosstudien. Däremot har inte regeländringen från 1 juli 1996 om begränsningar i bidragsberättigad bostadsyta för nytillkommande hushåll medtagits, då uppgifter om bidragshushållens bostadsyta saknas i kommunernas socialbidragsregister.

Tabell 5.7 Förändringar av bostadsregler from 1996 och dess effekter på socialbidraget. Tkr.

Kommun	Barnlösa 29 år-	Ungdom - 28 år	Barn- familjer	Inkomst- gräns	Summa
Helsingborg	2 667	560	1 352	16	4 595
Vellinge	47	9	39	1	96
Åstorp	140	45	137	2	324
Markaryd	222	37	130	1	390
Höganäs	104	28	127	1	260
Växjö	1 352	206	730	10	2 298
Sundsvall	685	355	680	9	1 729
Sollentuna	503	62	423	7	995
Älmhult	67	26	117	2	209
Karlskrona	1 037	304	486	7	1 834
Kalmar	928	257	575	11	1 771
Hässleholm*	—	—	—	—	1 333
Hörby*	—	—	—	—	208
Svedala*	—	—	—	—	184
Sjöbo*	—	—	—	—	214
Summa 11 kommuner	7 752	1 889	4 796	67	14 504
Summa 15 urvalskommuner*	8 788	2 142	5 437	76	16 440
Uppräknat för alla kommuner	145002	35 343	89 711	1 254	271000

* Schablonberäkning utifrån resultat från 11 kommuner.

Tabell 5.7 presenterar vilken effekt förändrade bostadsbidragsregler haft för enskilda bidragsgrupper, då personkretsens förändringar mellan 1995 och 1996 beaktats (vilket innebar uppgifter från de fyra tillkommande urvalskommunerna saknades och inte kunde beräknas).

Den första kategorin - barnlösa hushåll 29 år och äldre - skulle med de nya reglerna inte längre vara berättigade till bostadsbidrag. Trots detta visar resultatet från denna studie att samtliga i denna grupp inte exkluderats från bostadsbidraget. 1995 erhöll 68 procent av barnlösa socialbidragshushåll över 28 år även bostadsbidrag. 1996 var motsvarande andel 29 procent. Anledningen till att det fortfarande finns bostadsberättigade hushåll i bland dessa hushåll hänger samman med möjligheten för föräldrar med umgängesrätt att söka bostadsbidrag. Uppskattningsvis har drygt 50 000 barnlösa hushåll över 28 år blivit av med tidigare bostadsbidrag. Detta slår genom på socialbidraget, en ökning med ca 145 mkr under 1996.

För den andra kategorin i tabell 5.7 - ungdomshushållen - har rätten till bostadsbidrag övervägts men under 1996 har förändringarna begränsats till ändrade bidragsberättigade hyresnivåer. Dessa regeländringar i bostadsbidraget medförde ett ökat socialbidrag på motsvarande drygt 2 mkr i de elva granskade kommunerna, vilket motsvarar ca 35 mkr uppräknat på riksnivå. Andelen ungdomar som både hade socialbidrag och bostadsbidrag minskade från 58 till 41 procent från 1995 och 1996. Detta kan avspegla flera bakomliggande förändringar; ungdomars ökade kvarboende i föräldrahemmet, lägre andel med eget boende av andra skäl etc.

För barnfamiljer med socialbidrag var andelen oförändrat 90 procent som även hade bostadsbidrag 1996, jämfört med året

innan. Minskat bostadsbidrag till följd av ändrade bidragsberättigade hyresnivåer medförde ett ökat socialbidrag för barnfamiljerna på drygt 5 mkr i urvalet eller omräknat knappt 90 mkr på riksnivå.

Sammantaget innebar de beräknade besparingarna i bostadsbidraget en överväring på socialbidraget på 271 mkr. Detta kan relateras till den totala minskningen av bostadsbidraget från 9 221 mkr 1995 till 8 373 mkr 1996, - 848 mkr eller en närmare tio procentig minskning. Den kalkylerade besparingen på 690 mkr i bostadsbidraget blev således i realiteten betydligt större, vilket bl.a. kan förklaras av den ytterligare besparingen genom begränsningar i bostadsberättigad bostadsyta som trädde i kraft 1 juli 1996 för nya sökande. Den överväring som beräknats i denna studie tenderar underskatta den samlade effekten av besparingarna i bostadsbidraget. Trots detta visar resultatet på ett tydligt samband och att en betydande del av neddragningarna i bostadsbidraget istället leder till en ökning i socialbidraget. Ifall resultatet på 271 mkr jämförs med de 690 mkr som beräknades sparas genom de åtgärder som denna studie följt upp blir övervälringsandelen 39 procent.

5.8 Bidragsförskott

Systemet med bidragsförskott och underhållsbidrag har utretts ett flertal gånger under senare år, senast presenterat i SOU 1995:26 och RRV 1995:34. Familjepolitikens utformning har traditionellt haft kärnfamiljen med två vuxna som grund. Nya familjemönster har växt fram. Allt fler lever i ensamhushåll även när barnen är små. Totalt får cirka 300 000 föräldrar bidrags-

förskott, varav närmare 90 procent är kvinnor.

Denna beräkning har enbart inkluderat en frysning av bidragsförskottet på 1994 års nivå. Fram till dess räknades det indexmässigt upp årligen, senast med +4,7/+4,4 procent för respektive 1992/93. Med normal uppräkning borde bidragsförskottet per barn uppgå till 1 227 kr/månad istället för 1 173 kr/månad 1996. Beräkningen har inte inkluderat några besparingar därutöver. I besparingsalternativen har nämnts en total besparing på 700 mkr för bidragsförskottet. Genomförandet ligger dock bortom 1996.

Tabell 5.8 Effekter på socialbidraget av förändring i ersättning från bidragsförskott.

Kommun	Ökning av socialbidrag tkr	Antal berörda hushåll n	Andel berörda hushåll %	Ökat socialbidrag i snitt per bidragshushåll kr
Helsingborg	507	971	16	522
Vellinge	8	6	2	1 333
Åstorp	43	102	19	422
Markaryd	22	48	11	458
Höganäs	41	78	16	526
Växjö	241	478	19	504
Sundsvall	313	800	17	391
Sollentuna	157	311	20	505
Älmhult	22	63	14	349
Karlskrona	181	367	15	493
Kalmar	141	378	14	373
Hässleholm	157	368	21	427
Hörby	39	88	22	443
Svedala	36	82	22	439
Sjöbo	57	133	26	429
Summa	1 965	4 273	17	460
Uppräknat för alla kommuner	32 400	70 505	7	1

Som en konsekvens av en frysning av bidragsförskottet på 1994 års nivå beräknas socialbidraget öka med cirka 32 mkr i kommunerna. Det berör cirka 17 procent av bidragshushållen, cirka 70 000 barnhushåll. Ökningen av beloppet per bidragshushåll hamnar på knappt 500 kr/år, vilket i sig är en blygsam summa, men som belastar hushåll som redan i utgångsläget lever under knappa ekonomiska marginaler och som är i stort behov av socialbidrag.

5.9 Allmän egenavgift

Under 1993 infördes ett nytt system att finansiera socialförsäkringar allmän egenavgift. Löntagarna avsätter en andel av sin bruttointkomst till trygghetssystemen. Detta införs successivt under en följd av år. År 1993 avsattes 0,95 procent av inkomsterna till sjukförsäkringen och året därpå infördes också en egenavgift till arbetslöshetsförsäkringen på 1 procent. 1995 låg egenavgiften på 3,95 procent och höjdes till 4,95 procent fr.o.m. 1996. Beräkningen i denna studie avser förändringen från 3,95 till 4,95 procent av bruttolönen (hänsyn tagen till skatteavdrag). Denna ökning av egenavgiften för en låginkomsttagare med 10 000 kr i bruttolön blir drygt 200 kr/månad netto i minskat konsumtionsutrymme.

Tabell 5.9 Effekter på socialbidraget av förändring i ersättning från egenavgifter.

Kommun	Ökning av socialbidrag tkr	Antal berörda hushåll n	Andel berörda hushåll %	Ökat socialbidrag i snitt per bidragshushåll kr
Helsingborg	493	1 362	22	362
Vellinge	39	119	34	328
Åstorp	44	120	22	367
Markaryd	28	83	19	337
Höganäs	45	118	25	381
Växjö	335	886	35	378
Sundsvall	400	1 251	27	320
Sollentuna	163	406	26	401
Älmhult	60	157	35	382
Karlskrona	232	618	25	375
Kalmar	197	674	26	292
Hässleholm	208	567	32	367
Hörby	67	112	28	598
Svedala	83	157	42	529
Sjöbo	50	126	24	397
Summa	2 444	6 756	27	362
Uppräknat för alla kommuner	40 300	111 474	27	

Genomslaget i form av ökat socialbidrag till följd av ökade egenavgifter är beroende av i vilken grad som dessa hushåll har löneinkomster. Tabell 5.9 visar att drygt en fjärdedel av alla bidragshushåll i de elva kommunerna hade löneinkomster vid åtminstone någon period då även socialbidrag utgick. För dessa innebär deras minskade löneinkomster pga ökningen av egenavgiften en motsvarande ökning av deras socialbidragstagande. Drygt 2 mkr ökade socialbidraget i urvalskommunerna. Belastningen på det kommunala socialbidraget skulle på nationell nivå bli cirka 40 mkr för 1996 för de hushåll som redan erhöll socialbidrag p.g.a. det ökade uttaget av egenavgifter.

5.10 Samlade effekter av nio besparingar

I detta avsnitt ges en samlad analys av de totala effekterna av de studerade neddragningarna. Räknas effekterna samman av de utvalda besparingarna för urvalskommunerna blir effekten ett ökat socialbidrag på totalt 54 mkr, vilket motsvarar 894 mkr för landets samtliga kommuner. Effekter av förändringar i bostadsbidraget och barnbidraget är de enskilt mest betydelsefulla övervältringsfaktorerna på socialbidraget, 30 resp 22 procent av den totala kostnadsöverföringen till socialbidraget. Neddragningar av förmåner inom arbetsmarknadspolitiken (A-kassa, KAS och utbildningsbidrag) ger ett ökat socialbidrag med närmare 270 mkr, vilket motsvarar 30 procent av total övervältring. Effekten av förändringar i familjepolitiska förmåner (föräldrapenning, barnbidrag och bidragsförskott) ligger på ungefär samma nivå, tillsammans 288 mkr eller 32 procent av hela övervältringseffekten. Höjningen av egenavgiften berör en fjärdedel av bidrags-

hushållen men innebär kostnadsmässigt en relativt blygsam andel av övervältringen på socialbidraget, knappt 5 procent.

Tabell 5.10 Effekt av varje enskild besparing på socialbidraget.

Socialförsäkring	Ökat social- bidrag i urvalskomm. Tkr	Andel av ökning %	Ökat socialbidrag i samtliga kommuner Tkr
A-kassa	4 511	8,3	74 400
KAS	1 691	3,1	27 900
Utbildningsbidrag	10 003	18,5	165 100
Sjukpenning	1 608	3,0	26 500
Föräldrapenning	3 408	6,3	56 200
Barnbidrag	12 109	22,4	199 800
Bostadsbidrag*	16 440	30,3	271 000
Bidragsförskott	1 965	3,6	32 400
Egenavgift	2 444	4,5	40 300
Summa	54 179	100	894 000

* Uppräknat på samtliga 15 urvalskommuner utifrån resultat från 11 kommuner.

I relation till socialbidragskostnaderna i kommunerna 1996 motsvarar den kartlagda övervältringen 7,5 procent av utbetalt belopp. Socialbidraget ökade från 10 786 mkr 1995 till 11 917 mkr 1996, dvs en ökning med 1 131 mkr. Ifall de granskade besparingarna inte genomförts skulle kommunernas socialbidragskostnaderna stannat vid 11 023 mkr istället. Merparten - 79 procent - av kommunernas ökade socialbidragskostnader under 1996 kan härledas till övervältringseffekter av neddragningar i andra offentliga trygghetssystem.

Variationer förekommer mellan kommuner beroende på bl a regional arbetsmarknadssituation, socioekonomisk profil och lokal flyktingpolitik. I Sundsvall t.ex. berördes närmare hälften av alla bidragshushåll av förändringar i arbetsmarknadsstöden medan motsvarande andel t.ex. i Markaryd endast omfattade vart åttonde hushåll. I de femton studerade kommunerna varierade socialbidragsökningen mellan 5 och 10 procent. I de allra flesta kommunerna (11 av 15) hamnade övervältringseffekten kring 7-8 procent.

Tabell 5.11 Samlad effekt av besparingar på socialbidraget kommunvis.

Kommun	Ökat Socialbidrag Tkr	Andel av totalt socialbidrag %
Helsingborg	14 105	7,2
Vellinge	416	8,1
Åstorp	1 314	9,0
Markaryd	1 182	7,3
Höganäs	1 000	7,0
Växjö	6 505	7,5
Sundsvall	7 652	7,4
Sollentuna	3 680	7,5
Älmhult	679	5,3
Karlskrona	5 717	7,9
Kalmar	5 144	7,8
Hässleholm*	4 265	7,3
Hörby*	915	10,0
Svedala*	839	10,4
Sjöbo*	765	8,2
Summa	54 179	7,5
Uppräknat för alla kommuner	894 000	7,5

* Schablonberäkning av effekt av bostadsbidraget utifrån resultat från 11 kommuner.

Hur stor blir övervältringseffekten till socialbidraget för var och en av de medtagna besparingarna? Tabell 5.12 visar att denna effekt motsvarar drygt 8 procent av de totala besparingarna (allmän egenavgift borträknad). Av en sammanlagd besparing på drygt 10 miljarder kr av de åtta studerade socialförsäkringarna återfinns knappt en miljard i ökat socialbidrag.

Övervältringen varierar mellan något enstaka procent inom sjukförsäkringen till upp emot 40 procent för bostadsbidraget. Bostadsbidraget är som väntat allra mest fördelningspolitiskt kopplat till hushållens beroende av socialbidrag. Därefter uppvisar KAS, utbildningsbidrag och bidragsförskott betydande övervältringsrisker, mellan 15-20 procent av resp besparing. Besparingar i barnbidraget bärs av samtliga barnfamiljer, vilket innebär att den relativt sätt får en blygsam fördelningspolitisk effekt på socialbidraget, ca 7 procent.

*Tabell 5.12 Andel av statlig besparing som övervältras på socialbidraget. Mkr. **

Socialförsäkring	Statlig besparing 1996	Ökat socialbidrag	Övervältring %
A-kassa	1 450	74	5,1
KAS	150	28	18,7
Utbildningsbidrag	1 100	165	15,0
Sjukpenning	2 800	27	1,0
Föräldrapenning	1 400	56	4,0
Barnbidrag	2 800	200	7,1
Bostadsbidrag	690	271	39,3
Bidragsförskott	200	32	16,0
Summa	10 590	854	8,1

* Effekter av förändring i egenavgift inte medräknad.

I jämförelse med tidigare simuleringsstudier från Socialdepartementet (1996) och Kommunförbundet som försökt uppskatta övervältringseffekter av dessa statliga besparingar visar denna utfallsstudie ett snarlikt resultat vad gäller den sammanlagda övervältringseffekten. Socialdepartementets beräkning uppskattade en övervältring på ca 7 procent medan Kommunförbundets analys visade en något större effekt, ca 10 procent. Med hänsyn till skillnader i dessa simuleringsstudiers metodologiska

uppläggningar kan några rättvisande jämförelser inte göras, varken sinsemellan eller i förhållande till denna studie. Däremot hamnar de sammanlagda effekterna på ungefär samma nivå för 1996 - mellan 7-10 procent av den statliga besparingen återfinns direkt i ökade socialbidragskostnader ute i kommunerna.

I jämförelse med denna undersöknings prognostiska förstudie visar tabell 5.13 nedan att för de allra flesta besparingarna översteg det faktiska utfallet för 1996 de tidigare prognosberäkningarna. Detta gäller för samtliga studerade besparingar förutom bostadsbidraget. Skälet till detta hänger till stor del samman med att antalet socialbidragshushåll ökat i en omfattning som inte i detalj kunde beräknas i prognosstudien. Till följd av att antalet bidragshushåll fortsatt öka och att bidragstidernas längd ökat har också effekten av besparingar i andra trygghetssystem för hushåll med socialbidrag blivit större.

*Tabell 5.13 Jämförelse av övervärtringseffekt för varje enskild besparing mellan prognosstudie och resultatstudier 1996. Tkr.**

Socialförsäkring	Prognos- studie	Resultat Helår 1996	Helår 1996 i % av prognos
A-kassa	2 940	4 097	139
KAS	958	1 535	160
Utbildningsbidrag	7 505	8 878	118
Sjukpenning	1 322	1 378	104
Föräldrapenning	2 232	2 883	129
Barnbidrag	7 246	10 410	144
Bostadsbidrag	29 791	14 504	49
Bidragsförskott	1 210	1 676	139
Egenavgift	1 796	2 036	113
Summa	55 000	47 397	86
exkl bostadsbidrag	25 209	32 893	131

* Enbart beräknad för de 11 ursprungliga kommuner som ingick i prognosstudien.

Av tabell 5.13 framgår att den totala övervärtringseffekten, bostadsbidraget oräknat, översteg prognosberäkningen med 31 procent. För KAS, A-kassa, barnbidrag och bidragsförskottet blev de faktiska effekterna betydligt större än förväntat, mellan 40 - 60 procent större.

I prognosstudien (Salonen 1996) uppskattades effekten av besparingsalternativen för nytillkommande hushåll med socialbidrag ligga kring 1 miljard kr, vilket motsvarade ett nettotillskott av ca 50 000 bidragshushåll mellan åren 1994-1996. Denna bedömning gjordes utöver beräkningarna för pågående socialbidragshushåll 1994. I denna studie är effekten av nytillkommande hushåll under 1996 inräknade. De hushåll som erhöll socialbidrag under 1996 men inte 1995 utgör en betydande del av de bidragshushåll som berörts av de statliga besparingarna, i regel drygt 60 procent av socialbidragshushållen, se tabell 5.14. För barnbidraget och bidragsförskott var dessa "nya" bidragshushåll kring 40 procent, vilket indikerar långa socialbidragsperioder för barnfamiljer och i synnerhet för ensamförsörjande barnhushåll.

Tabell 5.14. Nytillkomna bidragshushålls andel av övervältringseffekten på socialbidraget 1996.¹ I procent.

Socialförsäkring	Nytillkomna bidragshushålls	
	andel av berörda hushåll	övervältringskostnad
A-kassa	60	49
KAS	64	57
Utbildningsbidrag	60	54
Sjukpenning	68	64
Föräldrapenning	62	66
Barnbidrag	39	25
Bidragsförskott	46	35
Egenavgift	68	61
Genomsnitt	58	45

¹ Nytillkomna hushåll definierat som bidragshushåll som inte erhöll socialbidrag året innan, i detta fall 1995.

De nytillkommande bidragshushållens betydelse för de studerade övervältringseffekterna är betydligt större än deras andel av samtliga bidragshushåll. I landet totalt har andelen nytillkommande bidragshushåll, d.v.s inte haft socialbidrag året innan, minskat successivt under nittiotalet, från drygt 40 procent till 32 procent 1995 (officiella årsstatistiken, SCB & Socialstyrelsen resp. år). Av denna studie går det dock inte att i detalj att utröna i vilken grad de nya bidragshushållen sökt socialbidrag som

en direkt följd av försämringar i de statliga trygghetssystemen. För detta krävs mer detaljerade hushållsstudier som följer hushållsekonomin över tid. Oftast söker ett hushåll socialbidrag till följd av en ekonomisk utsatthet som kan spåras i flera samvarierande faktorer. Dock indikerar resultatet på att konsekvenserna av de studerade besparingarna haft ett oproportionellt genomslag för nytillkommande socialbidragshushåll.

Vad beträffar bostadsbidraget blev det faktiska utfallet endast hälften av det beräknade. Prognosen utgick från ett betydligt större besparingsalternativ. Den innehöll även det besparingspaket på drygt 2 miljarder kr som genomfördes först vid årsskiftet 1996/97. I tabell 5.15 har därför en detaljerad jämförelse gjorts där den senarelagda besparingspaketet särskiljts. Den visar en betydligt bättre överensstämmelse mellan prognos och utfall för de besparingar som genomfördes i bostadsbidraget under 1996. Dessa förändringar har haft en tydlig regressiv karaktär. Den markanta övervältringseffekten på socialbidraget, som motsvarar 39 procent av hela besparingen (tabell 5.12), talar sitt tydliga språk. Dels har hushåll med en sårbar ekonomi mist möjligheten att kvalificera sig för bostadsbidrag (uppskattningsvis drygt 50 000 barnlösa hushåll över 28 år) och dels har många andra hushåll fått sina bostadsbidrag sänkta, uppskattningsvis närmare 60 000 ungdomshushåll och ca 120 000 barnfamiljer som erhöll socialbidrag 1996.

Tabell 5.15 Jämförelse mellan prognosstudie och utfall för 1996 för bostadsbidragets effekter på socialbidraget.

Besparingsåtgärd	Beräkning prognosstudie Tkr	Utfall helår 1996 Tkr	Utfall som % av prognos
From 1/1 1996: -barnösa 29 år - -golv & tak för hyresnivå -ändrade inkomstgränser	16 564	14 505	88
From 1/7 1996: besparingspaket 2 110 mkr	13 227	0	0
Totalt	29 791	14 505	49

6. Avslutning

Denna studie har försökt isolera en aspekt i den omfattande omstöpning som pågår inom den svenska välfärdspolitiken. Den har, allt annat oförändrat, belyst vilka effekter som förändringar i de offentliga trygghetssystem som tidigare slentrianmässigt karaktäriserats som generella har på socialbidraget karaktär och omfattning. En strid ström av förändringar inom de offentliga transfereringarna har passerat revy hittills under nittioåret (Lachman et al 1995, Marklund 1997, Wetterberg 1997). De flesta har handlat om besparingar och indikerar välfärdsstatens tillbakadragande. Enligt en sammanställning från Riksförsäkringsverket har antalet förändringar inom socialförsäkringarna varit mellan 30 -50 förändringar årligen under nittioåret med en tilltagande ökning från 1995. En del av dessa har varit av mer administrativ karaktär medan merparten har rört sänkningar av ersättningsnivåer, skärpta kvalifikationskrav och begränsningar av rättigheter. Ett fåtal förändringar har varit i motsatt - fortsatt expansiv - riktning, t.ex. personlig assistens för människor med funktionshinder.

De besparingar som närmare granskats i denna studie har varken varit de första eller sista i den besparingspolitik som allt mer har kommit att känneteckna det offentliga åtagandet. De utgjorde uppskattningsvis hälften av de neddragningar som genomfördes under 1996. Knappt en av totalt drygt tio miljarder som dessa förändringar omfattade flyttades i realiteten över på ett ökat socialbidrag. Därutöver är det troligt att också mer långsiktiga effekter i form av övervältringar från nedskurna sociala förmåner till socialbidraget föreligger. Det är enbart de omedelbara konsekvenserna som fångats upp i denna studie. I regel

försöker hushåll i ekonomiska bekymmer lösa den akuta situationen på många andra sätt först innan de överväger att söka hjälp på socialkontoret.

Mer principiellt reser denna selektivisering av den svenska välfärdsutvecklingen en rad frågeställningar. Tenderar en mer selektiv välfärd bereda väg för ökade privatfinansierade välfärdslösningar? Vad innebär detta i så fall för förmågan att upprätthålla legitimitet och finansieringsförmåga för de allt mer urholkade offentliga försäkringssystemen? Följs utstötning av de grupper som inte lyckas kvalificera sig in i trygghetssystemen med ett ökat frivilligt utträde av mer välsituerade grupper? Vilka effekter får det på sikt i form av ökade sociala spänningar och konflikter?

Resultaten från denna studie kan tas som ett konkret empiriskt stöd för att den tidigare så omhuldade svenska välfärdsmodellen är under press och förändras i sin karaktär. Det pågår en successiv tyngdpunktsförskjutning från generellt verkande till selektivt inriktade åtgärder. För 1997 genomförs ytterligare besparingar i olika socialpolitiska förmåner som även de kommer att kunna återfinnas bland de allt fler hushåll som behöver söka socialbidrag för att klara sig. Fortsatta besparingar inom bostadsbidraget (minskning med 2,3 miljarder av totalt 8,4 miljarder 1996), utbildningsbidraget, förändringar i tandvårdsförsäkringen, underhållsstödet, änkepensionen etc. talar för att studier av detta slag kommer att behöva följas av ytterligare studier framöver.

Referenser

- Bergmark Å. (1991): *Socialbidrag och försörjning*. Rapport 55, Inst för socialt arbete, Stockholms Universitet.
- Gustafsson B. (1983): *Socialhjälpens bestämningsfaktorer*. Delegationen för social forskning, Stockholm.
- Halleröd B. (1991): *Den svenska fattigdomen*. Arkiv avhandlingsserie 36, Lund.
- Hallström N. (1997): *Arbetslöshet, sysselsättning, försörjning*. Rapport nr 1997:1. Centrum för kommunstrategiska studier, Linköpings Universitet.
- Hedlund B. (1996): *Ekonomiska försämringar för redan utsatta hushåll*. Valfärdsbulletinen nr 1 1996, SCB.
- Korpi W. (1971): *Fattigdom i välfärden*. Stockholm: Tidens Förlag.
- Lachman D. et al (1995): *Challenges to the Swedish Welfare State*. Occasional paper 130. International Monetary Fund, Washington DC.
- Marklund S. (1997): 'Välfärden efter välfärds krisen' i *Välfärdsstatens återkomst?* 1997 års forskarseminarium. Försäkringskasseförbundet.
- RRV 1995:34. *Bidragsförskott - effektivitetsrevision av ett statligt stöd till barnfamiljer*. Riksrevisionsverket.
- Salonen T. (1994): *Välfärdens marginaler*. Stockholm: Publica.
- Salonen T. (1996): *Övervältringar inom socialsektorn*. Stockholm: Kommentus förlag.
- Socialdepartementet (1987): *Om socialbidrag - analyser av utvecklingen under 80-talet*. Ds S 1987:2.
- Socialdepartementet (1996): *Kostnadsövervältring från staten på kommunerna till följd av förändringar i de statliga trygghetssystemen*. LAS-PM 6/96.
- Socialstyrelsen (1996): *Socialbidrag 1996*. Socialtjänst 1996:8.
- Socialstyrelsen (1997): *Elva röster om socialbidrag*. SoS-rapport 1997:5.

- SOU 1995:26. *Underhållsbidrag och bidragsförskott*, Del A och Del B.
- SOU 1995:133. *Bostadsbidragen - effektivare inkomstprövning - besparingar*. Betänkande av Bostadsbidragsutredningen -95.
- SOU 1995:149. *Försäkringsskydd vid sjukdom*. Delbetänkande av Sjuk- och arbetsskadekommittén.
- SoS-rapport 1994:10. *Social Rapport 1994*. Socialstyrelsen.
- SoS-rapport 1995:4. *Socialbidragstagare och socialbidragens utveckling*. Socialstyrelsen.
- SoS-rapport 1997:14. *Social Rapport 1997*. Socialstyrelsen.
- Svenska Kommunförbundet (1994): *Jobb istället för bidrag*. Sysselsättningsalternativ inom socialtjänsten.
- Wetterberg G. (1997): *Kommunerna*. SNS Förlag.

Bilaga

Beslutade statliga besparingar utöver de som ingått i denna studie.

Källor: I huvudsak propositionerna 1994/95:25 (ekonomisk politisk), 1994/95:100 (budget) och 1994/95:150 (komplettering).

Besparing	Åtgärd	Besparingen storlek mkr/år
Basbelopp	Begränsat uppräknings med 60%, ger realt lägre pensioner, studiemedel och andra basbeloppsanknutna ersättningar.	
Förtidspension	Besparingsdirektiv till Sjuk- och arbetsskadekommitten.	1 700
Rehabiliterings- penning	Sänkt ersättningsnivå från 95% 1994 till 75% 1996.	
Havandeskaps- penning	Sänkt ersättningsnivå from dag 4 till 75%.	
Flerbarnstillägget i barnbidraget	Successivt avskaffande.	
Bostadsbidraget	Begränsning i bidragsberättigad bostadsyta för nya sökande.	
LASS assistans- ersättning	Besparingskrav.	900
A-kassa	Skärpta regler vid deltidarbetslöshet	500
A-kassa och KAS	Skärpta inträdeskrav.	1 300
Lönebidrag mm för handikappade	Sänkta ersättningsnivåer.	700
Underhållsbidrag	Större ersättningskrav på underhållsskyldiga.	700

Kommunalt ansvar för ungdomar under 20 år	AMS ersätter 2 350 kr/ månad brutto. Därutöver kommunernas ansvar.	
SVUXA, svenskundervisning för vuxna	1/7 1995 togs rese- och barntillägget bort. Sänkta ersättningsnivåer from 1/1 1996.	430
Sjukvård	Höjda patientavgifter.	500
Läkemedel	Höjda egenavgifter.	1 000
Tandvård	Höjda egenavgifter.	400-500

I serien **MEDELANDEN FRÅN SOCIALHÖGSKOLAN** har utkommit:

- 1981:1 **FOSTERBARNSVÅRD OCH EKONOMI** av Peter Westlund
- 1981:2 **EN ALKOHOLENKÄT - OCH VAD SEN DÅ? En modell för alkoholundervisning i en sjätte klass** av Inger Farm och Peter Andersson
- 1981:3 **PSYKOLOGIN I SOCIALT ARBETE: EN PEDAGOGISK DISKUSSION** av Eric Olsson och Christer Lindgren
- 1982:1 **VAD BÖR EN KURATOR KUNNA?** av Karin Stenberg och Britta Stråhlén
- 1982:2 **LVM BAKGRUND OCH KONSEKVENSER** av Peter Ludwig och Peter Westlund
- 1982:3 **INSYN - ETT FÖRSÖK TILL INSYN I ARBETSMILJÖN PÅ EN SOCIALFÖRVALTNING. En intervjuundersökning** av Pia Bivered, Kjell Hansson, Margot Knutsson och P-O Nordin
- 1983:1 **AVGIFTER PÅ SOCIALA TJÄNSTER - principer och problematik** av Per Gunnar Edebalk och Jan Petersson
- 1983:2 **EN INDELNING AV RÄTTEN - hjälpmedel vid inläsning av juridiska översiktskurser** av Lars Pelin
- 1983:3 **OM SOCIALA OMRÅDESBESKRIVNINGAR** av Verner Denvall, Tapio Salonen och Claes Zachrisson
- 1983:4 **DE MANLIGA FOLKPENSIONÄRERNA I ESLÖV - Arbete, inkomst och levnadsförhållanden 1945-1977. Del I Förhållandena 1977** av Åke Elmér
- 1983:5 **PSYKOLOGISKA FÖRKLARINGSMODELLER I SOCIALT ARBETE** av Alf Ronnby
- 1983:6 **FACKFÖRBUNDENS SJUKKASSEMBILDANDE. EN STUDIE I FACKLIG SJÄLVHJÄLP 1886-1910** av Per Gunnar Edebalk
- 1984:1 **DE MANLIGA FOLKPENSIONÄRERNA I ESLÖV - Arbete, inkomst och levnadsförhållanden 1945-1977. Del II Utvecklingen 1945-1977** av Åke Elmér
- 1984:2 **FRÅGETEKNIK FÖR KVALITATIVA INTERVJUER - En sammanställning** av Hans-Edvard Roos
- 1984:3 **AKTIONSFORSKNING SOM FORSKNINGSSTRATEGI** av Kjell Hansson
- 1984:4 **FÖRÄNDRINGSPROCESSER INOM GRUPPER OCH ORGANISATIONER I PSYKOLOGISK OCH SOCIALPSYKOLOGISK BELYSNING** av Eric Olsson (SLUT)
- 1984:5 **ROLLSPEL - TILLÄMPNING OCH ANALYS** av Kjell Hansson
- 1985:1 **IDROTT OCH PSYKOSOCIALT ARBETE** av Kjell Hansson
- 1986:1 **ARBETSRAPPORT. Att arbeta på barn- och ungdomsinstitution - en pilotstudie** av Leif Roland Jönsson
- 1986:2 **DE MANLIGA FOLKPENSIONÄRERNA I ESLÖV - Arbete, inkomst och levnadsförhållanden 1945-1977 (1983). Del III Utvecklingen inom oförändrade grupper** av Åke Elmér

- 1986:3 **UNGDOMAR, SEXUALITET OCH SOCIALT BEHANDLINGSARBETE PÅ INSTITUTION - Intervjuundersökning bland personalen på tre hem för vård eller boende i Skåne** av Maud Gunnarsson och Sven-Axel Månsson
- 1987:1 **FATTIGVÅRDEN INOM LUNDS STAD - den öppna fattigvården perioden 1800-1960** av Verner Denvall och Tapio Salonen
- 1987:2 **FORSKNINGSETIK OCH PERSPEKTIVVAL** av Rosmari Eliasson (SLUT)
- 1987:3 **40 ÅRS SOCIONOMUTBILDNING I LUND** av Åke Elmér
- 1987:4 **VÄLFÄRD PÅ GLID - RESERAPPORT FRÅN ENGLAND** av Verner Denvall och Tapio Salonen
- 1987:5 **ATT STUDERA ARBETSPROCESSEN INOM SOCIALT BEHANDLINGSARBETE** av Leif Roland Jönsson
- 1987:6 **SOCIALTJÄNSTLAGEN OCH UNGA LAGÖVERTRÄDARE** av Anders Östnäs
- 1987:7 **FORSKAREN I FÖRÄNDRINGSPROCESSEN** av Eric Olsson
- 1988:1 **EN UPPFÖLJNING AV BARN SOM SKILTS FRÅN SINA FÖRÄLDRA** av Gunvor Andersson
- 1988:2 **THE MAN IN SEXUAL COMMERCE** av Sven-Axel Månsson
- 1988:3 **FRÅN MOTSTÅND TILL GENOMBROT. DEN SVENSKA ARBETSLÖSHETSFÖRSÄKRINGEN 1935-54** av Per Gunnar Edebalk
- 1988:4 **MALMÖ - i kulmen av fattigdomscykeln** av Tapio Salonen
- 1988:5 **PROJEKT ÖSTRA SOCIALBYRÅN - en processbeskrivning av ett förändringsarbete med förhinder** av Anna Meeuwisse
- 1988:6 **UTDELNINGEN AV SPRUTOR TILL NARKOMANER I MALMÖ OCH LUND** av Bengt Svensson
- 1988:7 **HEMTJÄNSTEN PÅ 2000-TALET** red av Peter Andersson
- 1989:1 **FATTIGLIV** av Gerry Nilsson
- 1989:2 **MAKT OCH MOTSTÅND - aspekter på behandlingsarbetets psykosociala miljö** av Leif R Jönsson
- 1989:3 **FOSTERHEMSFÖRVALTNINGEN** av Bo Vinnerljung
- 1989:4 **GUSTAV MÖLLER OCH SJUKFÖRSÄKRINGEN** av Per Gunnar Edebalk
- 1990:1 **DET ÄR RÄTT ATT FRÅGA VARFÖR - undersökningar om socialt arbete** red av Verner Denvall
- 1990:2 **SCENFÖRÄNDRING - FORSA-symposiet Helsingborg/Gilleleje**
- 1990:3 **KULTURMÖTEN INOM SOCIALTJÄNSTEN - erfarenheter och reflektioner** red av Immanuel Steen
- 1990:4 **HEMMABOENDEIDEOLOGINS GENOMBROT - åldringsvård och socialpolitik 1945-1965** av Per Gunnar Edebalk

- 1991:1 **PROJEKTILLVARO** - en processanalys av ett socialbyråprojekt
av Anna Meeuwisse
- 1991:2 **ORGANISATIONENS PÅVERKAN PÅ SJUKFRÅNVARON** - hur en forskningsprocess
och en personlig utvecklingsprocess kan integreras med hjälp av
handledning av Katrin Tjörvason
- 1991:3 **SEXUALITET OCH SOCIALT ARBETE PÅ INSTITUTION** av Åsa André
- 1991:4 **MIND THE GAP** - en reseberättelse från England 1-8 april 1990 av
Mats Dahlberg, Jan Lanzow Nilsson, Margot Olsson och Claes Norinder
(red)
- 1991:5 **DRÖMMEN OM ÄLDERDOMSHEMMET** - Äldringsvård och socialpolitik 1900-1952
av Per Gunnar Edebalk
- 1992:1 **POLICY, INTEREST AND POWER. Studies in Strategies of Research
Utilization** av Kjell Nilsson
- 1992:2 **STÖD och AVLASTNING. Om insatsen kontaktperson/-familj**
av Gunvor Andersson
- 1992:3 **REHABILITERING AV TORTYRSKADADE FLYKTINGAR I MALMÖ.**
Utvärderingsrapport av Norma Montesino
- 1992:4 **MÅL, VERKSAMHETSMEDEL OCH BEHANDLINGSIDEER I TVÅ MÄNNISKOBEHANDLANDE
ORGANISATIONER** av Marie Söderfeldt
- 1992:5 **235 SYSKON MED OLIKA UPPVÄXTÖDEN** - en retrospektiv aktstudie
av Bo Vinnerljung
- 1993:1 **GRÄNSÖVERSKRIDANDE I PRAKTIK OCH FORSKNING - TVÅ EXEMPEL**
av Bo Vinnerljung
- 1993:2 **HÖRSELSKADADE I ARBETSLIVET** - Ett stress/kontroll perspektiv -
av Ann-Christine Gullacksen
- 1993:3 **NORMALITY, SOCIAL WORK AND THE CREATION OF EVERYDAY LIFE
SETTINGS** av Matts Mosesson (ed)
- 1993:4 **SEVEN SWEDISH CASES: PRODUCTION REGIME, PERSONELL POLICY
AND AGE STRUCTURE IN SEVEN SWEDISH FIRMS IN THE ERA OF THE
SWEDISH MODEL** av Gunnar Olofsson och Jan Petersson
- 1994:1 **BOENDEBASEN I KRISTIANSTAD - EN UTVÄRDERING** av
Bengt Svensson
- 1994:2 **Omsorgens vardag och villkor: 20 DOKTORANDER GRANSKAR FEM
AVHANDLINGAR** red av Åsa André och Rosmari Eliasson
- 1994:3 **LVM-VÄRD AV NARKOMANER. Rapport från Avgiftningsenheten i
Malmö: Patienterna, arbetsmetoderna och resultaten** av
Kerstin Nilsson och Dolf Tops

- 1995:1 **SAMARBETE - NYCKELN TILL FRAMGÅNG.** En undersökning av team-
arbetets betydelse i rehabiliteringen av långtidssjukskrivna
av Anna-Lena Dahlquist
- 1995:2 **UTVÄRDERING OCH KVALITETSSÄKRING I SOCIALT ARBETE**
- Rapport från FORSA-symposiet 14-16 september 1995
red av Håkan Jönson
- 1995:3 **VÄGEN ÖVER LYCKEBO**
Från sluten psykiatrisk vård till vanlig äldreomsorg
av Pauli Lappalainen
- 1995:4 **SAMSPEL I VARDAGSLIV**
En studie av möten mellan utvecklingsstörda, föräldrar
och personliga assistenter - en processbeskrivning
av Eina Linder och Inger Sköld
- 1996:1 **SOCIALTJÄNSTEN OCH MINNESOTAMODELLEN** - Ett samarbetsprojekt
mellan människobehandlande organisationer av Claes Levin
- 1996:2 **"DET MÅSTE SE UT SOM EN ARBETSPLATS"** - Om interorganisatorisk
samarverkan för att yrkesrehabilitera gravt funktionshindrade
av Ove Mallander
- 1997:1 **DISPONENT I BRYTNINGSTID** av Lars Harrysson
- 1997:2 **BURNOUT?** av Marie Söderfeldt
- 1997:3 **PSYKOSOCIAL ARBETSMILJÖ I MÄNNISKOVÄRDANDE ARBETE** av Björn
Söderfeldt och Marie Söderfeldt
- 1997:4 **"DET ÄR I ALLA FALL MITT BARN!"** - En studie om att vara
missbrukare och mamma skild från barn av Karin Trulsson
- 1997:5 **FRIVILLIGA ORGANISATIONER OCH KORPORATIV POLITIK** - En fallstudie
av Folkhälsoinstitutets, RFSUs, RFSLs och Noarks arks samarbete
om hivförebyggande samhällsinsatser av Jan Arne Magnusson
- 1997:6 **TANKEFIGURER I SOCIALT ARBETE** - Operationalisering och reflektion
av Immanuel Steen
- 1997:7 **SOCIALHÖGSKOLAN I LUND 50 ÅR** red av Per Gunnar Edebalk,
Inger Farm och Hans Swärd
- 1997:8 **ÖVERVÄLTRINGAR FRÅN SOCIALFÖRSÄKRINGAR TILL SOCIALBIDRAG**
av Tapio Salonen
- 1997:9 **UNGDOMAR I TVÅNGSVÅRD. RÅBYUNDERSÖKNING 94** av Claes Levin

Exemplar kan rekvideras från socialhögskolans expedition, adress
Socialhögskolan, Box 23, 221 00 LUND

LUNDS UNIVERSITET
Socialhögskolan

Box 23
221 00 Lund
046-222 00 00